

3. Zagrebački *boysi*

Povijest Dinamovih navijača bliska je povijesti navijača mnogih klubova u Europi i prati opći proces razvoja i mijene navijačkog pokreta u svijetu. Dinamovi navijači Bad Blue Boysi upravo su i svojim imenom dobar pokazatelj navijačke globaliziranosti te integriranosti Dinamovih navijača u ovu globalnu supkulturu te njezine izvore.

Sam proces koji je stvorio BBB-e (Bad Blue Boyse) sličan je procesima drugdje u Europi (usp. za cijelo poglavlje Prnjak 1997:29-35). Posjećivanje nogometnih utakmica i stadiona bilo je popularno u Zagrebu za vrijeme osnivanja nogometnog kluba Dinama 1945. godine, no posebna diferencijacija navijača po tribinama prema stilovima navijanja nije postojala. Jedino što se može istaknuti jest da se angažiranije navijalo na onim tribinama koje je više ispunjavalo radništvo i na kojima su ulaznice bile jeftinije. Diferencijacija u slučaju Dinamovih navijača počinje sredinom 1970-ih kada se na sjevernoj tribini maksimirskog stadiona redovito počinju okupljati najaktivniji navijači, i to uz podršku Kluba, očitu i kroz odluku o besplatnom ulazu na tu tribinu navijačima s klupskim obilježjima. Da je proces segmentiranja bio spor, pokazuje to što su mnogi angažiraniji navijači odlazili i na druge tribine, primjerice *Istok - stajanje*, koja sredinom 1980-ih i sama postaje središnje mjesto okupljanja najvećih fanova, čemu je svjedok i autor ove knjige, do konačne odluke o Sjeveru kao tribini Dinamovih *ultrasa*. Ipak, nema spora da tek nakon ovog izdvajanja na sjeveru 1970-ih, kako naglašava Prnjak (1997:31), „možemo govoriti o nastajanju svijesti među aktivnijim navijačima o posebnosti grupe koja je na utakmicama navijala vatrenije od ostalih gledatelja. U 'stacioniranju' na 'sjeveru' dolazi do potpunog odvajanja od ostalih, 'običnih' navijača, a i približava se svjetskim navijačkim uzorima (prije svega - Englezima) koji se na stadionima najčešće okupljaju na tribinama iza golova. Sve se više pažnje poklanja koreografiji, javljaju se plavo-bijele zastave [...] i dugi pleteni plavo-bijeli šalovi. Navijači postaju prepoznatljivi i

izvan stadiona, što je zametak stvaranja identiteta navijača 'Dinama' kao supkulturne grupe". Upravo je iz ove skupine nikla jezgra koja će još više strukturirati i navijanje i grupu te joj desetak godina kasnije, kao dobar pokazatelj naslonjenosti na anglosaksonsku navijačku supkulturu, dati ime *Bad Blue Boys*. Iako je skupina to ime dobila 1986., pa tek s njime u velikoj mjeri i identitet, ona je zasigurno postojala i ranije. Uostalom, transparent s tim imenom na stadionu se nalazio već 1985. godine, pa kao i kod mnogih usporedivih spontanih i autentičnih pojava, i baš zato što su takve, točan datum stvaranja grupe zauvijek bi mogao ostati neproziran.

Samim imenom, inspiracijom dobivenom gledanjem američkog filma *Bad Boys*, uz dodatak Dinamove *blue* boje, brojnim transparentima i nazivima svojih podgrupa na engleskom, imitacijom engleskih navijačkih pjesmama, vizualnim izrazom (primjerice zastavama Engleske), osobnim izgledom, zapravo kompletnim navijačkim ritualom, BBB-i se pokazuju izdancima anglosaksonske kulture (što je nesumnjivo bio i politički iskaz u tada socijalističkoj zemlji) te engleske navijačke supkulture.

No iako BBB-i jesu jedinstveni i specifični fenomen, ipak su oni i vremenom i načinom svoje pojave usklađeni s nastankom i razvojem drugih navijačkih skupina u bližem okruženju te općenito Europi izvan Engleske, kao i cijele uz njih vezane supkulture. Zapravo se cijeli razvoj navijačkog pokreta u Europi može promatrati kao jedan od izraza globalizacije, ali i glokalizacije, s razmatranjem pojedinačnih inačica te njezinih specifičnih izraza utemeljenih na lokalnoj kulturi. Koliko su i sami navijači svjesni globaliziranosti svoje pojave pokazuje to da većina skupina od početka razvija kontakte s onim navijačkim skupinama u inozemstvu koje smatra bliskima. Navijači Dinama primjerice s navijačima Levskog iz Sofije i Panathinaikosa iz Atene. Neće biti pogrešno zaključiti da koliko je god moderni sport *par excellence* primjer globalizacije kulturnih praksi i društvenih odnosa toliko to isto vrijedi i za njegove na tribinama najangažiranije pratitelje.

Isto nam potvrđuje i današnja konfliktna situacija BBB-a i ostalih Dinamovih navijača s klubom za koji navijaju. Iako nam se iz lokalne perspektive ne mora činiti tako, kada spor promotrimo iz šire perspektive vidjet ćemo da nije bez presedana, da sličnih sporova navijača s klupskim upravama ima i drugdje, pa tako i sam spor potvrđuje globalnu promijenjenost suvremenog navijaštva i njegovih praksi, odnosno i ovo djelovanje BBB-a može biti još jedan primjer glokalizacije. BBB-i su, kao i svi navijači u Europi organizirani u grupe, počeli isključivo kao bodritelji kluba, no znatan ih je dio završio u aktivizmu koji angažman

za sportski kolektiv vidi dijelom većeg angažmana na polju društvenog razvoja i promicanja bitnih vrijednosti. Parafrazirajući Giulianottia (2007) mogli bismo reći da su navijači prošli put od ranomodernih huligana do postmodernih posthuligana; uz svjesnost o načelnom karakteru ove tvrdnje jer i danas među navijačima postoje mnogi huligani, a na začecima su sigurno postojali oni koji su angažman za klub vidjeli i kao djelatnost korisnu za lokalnu zajednicu te izbjegavali nasilje. Upravo tu vezu s lokalnom zajednicom naglašavaju mnoge navijačke grupe u svojim imenima ili imenima svojih frakcija, pa kako je već spomenuto i Bad Blue Boysi, s uobičajenim rasponom od imena gradova do naziva njegovih četvrti.

Giulianotti daje sustavni prikaz transformacije navijača od *samo* navijača do aktivista na društvenim pitanjima daje, pa nam može poslužiti kao osnova nakon čijeg se predstavljanja mogu razmotriti analize na istu temu drugih autora, poput Clelanda i Gaffneya. Navijačko ponašanje, od kada je organiziranog nogometa, naglašava Giulianotti (2007:49), uključivalo je neku razinu fizičkog nasilja i postalo *tradicijom* navijačkog ponašanja. No česta izbijanja nereda s početka navijaštva potpuno su drukčije vrste od razvijanja *kulture nasilja* koja započinje u Velikoj Britaniji 1920-ih godina, i uključuje ciljano, redovito i kolektivno nasilje, prvenstveno očitovano kroz teške fizičke obračune sa suprotstavljenim navijačkim skupinama. Nasilje u to vrijeme postaje sastavni dio izraza navijačke supkulture, a vrhunac dostiže s općenitim povećanjem društvene vidljivosti kulturnih skupina mladih 1960-ih i 1970-ih godina. Kako se nasilje tada pretežno događa na stadionima, uvode se zaštitne ograde, *kavezi*, prostorno udaljavanje domaćih i gostujućih navijača te slične mjere. Ove modernističke represivne aktivnosti nisu urodile plodom (Ibid.), štoviše, intenzivirale su nasilje. Kako i mnoge druge pa i recentne (Spaaij 2006a) studije pokazuju jednaku neučinkovitost ovakvih mjera, čini se potrebnim da kreatori društvenih aktivnosti kojima se odgovara na navijačko nasilje, a koje je i u suvremenoj Hrvatskoj detektirano kao društveni problem, osim najčešćih represivnih, uzmu u obzir i druge mjere, zasnovane na dijalogu i razumijevanju. Općenito se navijačka supkultura u Europi mijenja 1980-ih, u vrijeme *kasne moderne*, kada navijači velikim dijelom prihvaćaju *casual* stil i umjesto *Dr. Martens* čizmi, frizura *skinsica* i šalova, počinju nositi skuplju, markiranu *sportsku* odjeću i obuću proizvođača kao što su *Lacoste*, *Fila* ili *Armani*. Označilo je to promjenu društvenog statusa među navijačima, koji su sve više pripadnici srednjeg sloja, a ne kao do tada dominantnog radništva. Promjenu navijačkog izgleda pratile su i nove policijske mjere, koje u ovo kasnomoderno vrijeme počinju uključivati video nadzor, policijske službenike koji nisu

u uniformama, infiltriranja agenata u navijačke skupine i sl. Navijaštvo se znatno promijenilo, a značajno je palo i kao supkulturna praksa mladih, što se jasno očituje u smanjenju broja pripadnika navijačkih skupina 1990-ih, umanjenom i do 50-80 % (usp. Giulianiotti 2007:50). Postmodernu fazu navijaštva, koja počinje krajem 1990-ih, karakterizira otkrivanje drugog lica navijača, koji sada otvaraju svoje internetske stranice, izdaju magazine, publiciraju autobiografije s različitim pa i *huliganskim* iskustvima, stvaraju nacionalne i nadsacionalne navijačke organizacije, koje pomalo svoj teren djelovanja pomiču s nogometa i na druga područja sporta i društvenog života.

Već je naglašeno u radu da BBB-e možemo vidjeti kao jedan primjer globalizacije, odnosno međunarodne kulturne razmjene. Zagrebački ultrasi posudili su britansku supkulturu i kreolizirajući je odveli u nove, lokalno značajne smjerove, među kojima se možda posebno ističu politički (jer je propagiranje zapadne supkulture u socijalističkoj zemlji bilo i politički čin) i nacionalni aspekti, pa i nacionalistički (jer je tada, kako ističe većina BBB-a u kasnijim intervjuima, navijati za Dinamo bilo jednako navijanju za Hrvatsku, što u tadašnjem političkom režimu nije bilo dopušteno).

Spontanim počecima, neformalnom organizacijom te kasnijim pokušajem strukturiranja i boljeg organiziranja svojeg djelovanja, putem navijačkih udruga *Fan Club Dinamo* i kasnije *BBB Fan Club* tijekom 1990. i 1991. godine, BBB-i prate svjetske trendove. Ova se usklađenost s međunarodnim procesima prekida zbog rata u Hrvatskoj od 1991. do 1995. godine, kada navijači prestaju organizirano djelovati. Potom ulaze u spor s državnom politikom i klupskom upravom oko njegovog imena, zbog čega su izloženi različitim izrazima državne represije na koje su odgovorili nasiljem, što sve uzrokuje gašenje Fan Kluba 1994. godine. Kako su navijači posvjedočili Prnjaku: „To je bilo najbolje razdoblje BBB, kada smo bili uistinu organizirani“ (Prnjak 1997:92) te „'Fan Club' je sto puta bolje nego kad si u ilegali“ (Prnjak 1997:93). Dakle većini je bolja organizacija navijačkoga djelovanja odgovarala te olakšavala funkcioniranje. No s obzirom na ne samo uskraćenu podršku Kluba već i njihovo negativno percipiranje i tretman, BBB-i nastavljaju djelovati u *ilegali*, neformalno i putem jače ili slabije integriranih ili organiziranih grupa. Da su imali podršku Kluba kakvu je primjerice Torcida imala od Hajduka, kasnija povijest BBB-a zasigurno bi drukčije izgledala i vjerojatno ne bi bili u današnjoj situaciji: da više posjećuju utakmice futsala nego nogometa; a Klub se ne bi našao u situaciji da gotovo ostane bez navijača. No i ovim osnivanjem svojega futsal kluba i borbom protiv poluprivatiziranog kluba i anomalija u njegovom upravljanju, ali i širom borbom za bolje funkcioniranje hrvatskog društva i

države, kako će se vidjeti u poglavljima koja slijede, BBB-i prate razvoj i pravce djelovanja drugih navijačkih skupina u Europi, te potvrđuju globaliziranost svojih praksi.